

ἦσαν σεμνά, ὕψηλά, διδακτικά, ἠντλημένα ἀπὸ τὴν σοφίαν τῶν προγόνων, ἀπὸ τὰ θαυμασιώτατα δημιουργήματα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας. Ὁ Παπαμάρκου ἐβεβαίωνεν, ὅτι χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν λυρικῶν ποιητῶν, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Ἰαμβλίχου, τοῦ Πορφυρίου, δὲν εἶχε παραλάβει τίποτε εἰς τὰ βιβλία του. Ὁ Οἰκονόμου ἐζήτηει πρὸς τούτοις καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ Ἐρβάρτου. Ὅλα ἔξοχα, ἰατροί, φάρμακα, ἐργαλεῖα καὶ ὅμως . . . ὁ ἀσθενὴς ἀπέθνησκε. Τὰ παιδιά ἐνύσταζαν, ἐνύσταζαν, ἐνύσταζαν. Θεέ μου, πῶς ἐνύσταζαν ! Ὡσάν ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ νὰ εἶχεν ἀγρυπνήσει ἐπὶ χιλιετηρίδας καὶ νὰ εἶχε συγκεντρωθῆ ὅλη ἡ κόπωσις τῆς εἰς τοὺς συγχρόνους ἑλληνόπαιδας. Τὰ παιδάκια, τὰ ὅποια εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σχολείου ἦσαν ζωηρότατα, εὐφυέστατα, εὐγλωττότατα, δαιμονιώδους ταχύτητος σκέψεως, ἀκατασχέτου ἐκινήσεως καὶ εὐθυμίας μόλις ἐλάμβανον ἀνὰ χεῖρας τὰ ὕψηλά αὐτὰ ἀποστάγματα τῆς προγονικῆς γλώσσης, ἀρετῆς καὶ σοφίας ἐπάθαιναν ἀκαριαίαν νάρκωσιν, δυσθυμίαν, ἀνορεξίαν ψυχικὴν, κόρον, γλωσσοδέτην, ἀνικανότητα σκέψεως. Ἡ σκιὰ τῆς ἠλιθιότητος ἐκάλυπτε τὴν τάξιν καὶ τὰ παιδιά ἐξέσπων εἰς κακίας διαφόρους, Ἐγίνοντο δύτροπα, ἀφηρημένα, τυραννικὰ διὰ τὸν διδάσκαλον. Τὰ καλύτερα ἐπαπαγάλλιζον εὐσυνειδήτως. «Τὸ βόδι λέγεται καλύτερον βοῦς, τὸ πόδι λέγεται καλύτερον ποῦς». Ὡσάν ῥητὰ τοῦ κορανίου, τὰ ὅποια ἀποστηθίζουν κεχηναῖοι ἀνατολίται, χωρὶς νὰ κατανοοῦν τὸ περιεχόμενον των. Φράσεις ὡσάν βελόνας ἐκ πάγου ἐμπηγνύμεναι εἰς τὸν παιδικὸν ἐγκέφαλον.—Τὰ κέρατα τοῦ ; Τοῦ βοῦ. Οἱ δάκτυλοι τοῦ ; Τοῦ ποῦ. Ὡ Θεέ μου !—τί λές, παιδί μου ; Πρόσεχε. Ὁ βοῦς, τοῦ βοός, ὁ πούς, τοῦ ποδός. Λοιπόν ; Τὰ κέρατα τοῦ ; Τὰ κέρατα τοῦ.... τοῦ.... τοῦ βοδός. Οἱ δάκτυλοι τοῦ ; Τοῦ... τοῦ.... πούς.... Ἄ ! μὰ εἰσθε κτήνη ! Εἰσθε ζῶα ! Δὲν ὑποφέρεσθε. Γκάπ ! Γκούπ ! Ἐκ τῶν μὴ ἐρωτωμένων

τὰ δειλότερα τὰ ἀπεκτίνωνε τὸ μυστήριον καὶ ὁ φό-
βος. Τὰ θαρραλέωτερα ἐμυκτίνριζον τὸν διδάσκαλον διὰ
παντὸς τρόπου ἢ ἐπείραζον τοὺς συμμαθητάς των.
«Κύριε, Κύριε, ὁ Γιάννης μου πάτησε τὸ δάχτυλο τοῦ
ποδιοῦ μου!» «Ὁ Κώστας, μου εἶπε πὼς ἔχω κέρατα
βοδιοῦ». «Ἀνόητε Κώστα, ἀνόητε Γιάννη, ἐλάτε ἐδῶ
ἔξω. Γιατί δὲν προσέχετε; Γκάπ! Γκούπ! Λοιπὸν
προσοχή! Τὸ βόδι λέγεται καλύτερον; Πὼς λέγεται
καλύτερον τὸ βόδι;»

Καὶ ἀφ' οὗ μὲ τοιαῦτα μέσα, τοιαύτην διδασκαλίαν,
τοιαῦτα βάσανα ἐκράτουν τὰ χωριατόπαιδα ἐπὶ δύο ἢ
καὶ τρία ἔτη εἰς τὴν πρώτην τάξιν, ἔπειτα μίαν καλὴν
πρωΐαν μὲ τὸ ἔστριβαν ἀπὸ τὸ σχολεῖον. Ὡσὰν τρα-
γάκια ἀνερριχῶντο εἰς τὰς πέριξ τοῦ χωρίου κορυφάς,
μὲ ἔβλεπον μὲ πονηρὸν εἰρωνικὸν μειδίαμα, κάποτε
ἐφώναζαν μακρόθεν «δάσκαλε, δάσκαλε». Καὶ δὲν κα-
τῶρθωνα ποτὲ νὰ συγκρατήσω ἕως τὴν τετάρτην τάξιν
οὔτε τὸ ἐν πέμπτον ἀπὸ τοὺς μαθητάς, πού ἐνεγρά-
φοντο εἰς τὴν πρώτην. Καὶ ὅμως ὁ νόμος ἔλεγεν ἀπὸ
τὰ 1834 ὅτι ὑποχρεώνονται ὅλα τὰ παιδιά νὰ πηγαί-
νουν εἰς τὸ σχολεῖον ἑπτὰ ἔτη. Τί εἰρωνεία! Κάποτε
διενοούμην, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Νόμοι γίνονται
χάριν εἰρωνικῆς ἀντιδιαστολῆς πρὸς τὴν πραγματικό-
τητα. Ἀνήκουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ ἱερά ἡμῶν πράγματα,
τὰ ὁποῖα τόσον περισσότερο εἶναι ἱερά, ὅσον περισ-
σότερον ἢ πραγματικότης ἀπέχει ἀπὸ αὐτά.

ΝΕΑ ΕΙΔΩΛΑ

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ 1908.
Τότε διὰ μιᾶς ἡγέρθη μία κατακραυγὴ καὶ ἕνας δια-
συρμὸς κατὰ τῶν διδακτικῶν βιβλίων. Εἰς τὴν Βουλὴν
σοβαροὶ ῥήτορες ἠσχολήθησαν μὲ τὰ βιβλία καὶ τὴν
ἔκαμαν νὰ γελάσῃ μὲ τὰς ἀνοησίας τοῦ περιεχομένου
των. Ἀνεζητήθη δὲ τότε καὶ τὸ φάρμακον τοῦ κακοῦ
καὶ εὑρέθη εἰς τὸ.... μονοπώλιον τοῦ βιβλίου. Ἐνομο-
θετήθη μάλιστα τότε ἢ ὀλίγον ἀργότερον τὸ ἐκ τριῶν

βραβευομένων αναγνωστικῶν ἀπαρτιζόμενον ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας βιβλίον, ἐν εἶδος λεμονολαδόξειδον, τριπλοῦν ἀπόσταγμα σοφίας ἢ τριπλογενές τέρας. Τότε πλέον ἢ κασέλα ἐδέχθη τὰ παλαιὰ βιβλία στοργικά. Τοὺς ἔρριψα καὶ ὀλίγην ναφθαλίνην διὰ τὸν σκῶρον καὶ τὴν μούχλαν. Δύο ἀλφαβητάρια μᾶς ἔδωκε τὸ νέον σύστημα, τοῦ 1910 καὶ τοῦ 1914.

Ἄνεζητήσα μὲ περιέργειαν τὰς ἀρετὰς τῶν ἀλφαβηταρίων αὐτῶν. Ἡ μέθοδος ἦτο ἡ ἴδια, ἡ τῶν προτύπων ἢ ἀρχοειδῶν λέξεων. Ἡ γλῶσσα εἶγε τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Ἐδιδάσκετο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅλη ἡ φθογγολογία καὶ τὸ τυπικὸν καὶ τῆς καθαρουούσης καὶ τῆς ἀρχαίας. «Ὁ κύων, ὁ λέων, ἡ χελιδὼν, κόραξ, ἰέραξ, ὄρτυξ, γόψ, κώνωψ, μύρμηξ, λόγχη, σάλπιγξ, σύριγξ, συνάγχη, πληκτρον». Ἄλλ' ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν παιδίων. «Γάτα, μάτι, πανί, τόπι, λάδι, κότα, ρόκα, ψωμί, φίδι, βίκος, ρόβι, σαμάρι, ῥωδιά, ῥόδια, φιλεύω, φλοῦδα, κλῶσσα, καμπάνες, παπαροῦνες». Καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου μὲ τὸν τίτλον. «Αἱ νεώτεροι δίφθογγοι καὶ ξενικοὶ φθόγγοι: τσ καὶ τζ» παρετίθετο τὸ πλέον ἐλληνικὸν τεμάχιον τοῦ βιβλίου. «Εἰς τὸ φράκτη τοῦ ἀμπελιοῦ ἐφύτρωσε μιὰ ἄγρια τριανταφυλλιά. Ἦτο μιὰ ἀγριοτριανταφυλίτσα γεμάτη ἀπὸ μικρὰ καὶ ἔμορφα τριανταφυλλάκια. Ἐνα χωριατόπαιδο, ὁ Γιώργος ἐπήγαινε στὴ δουλειά του. Ἄκουσε τὰ τζιτζίκια μέσα στὰ κλαδιὰ τῆς ἀγριοτριανταφυλλίτσας νὰ τζιτζιρίζουν καὶ ἐπεθύμησε νὰ πιάσῃ ἐν ἀπ' αὐτά. Χώνει λοιπὸν ξένοιαστα τὰ χέρια του μέσα στὰ κλαδιὰ τῆς ἀγριοτριανταφυλλίτσας. «ὦχ! ὁ καῦμένος τί ἔπαθα!» φωνάζει ἀμέσως. Ἄμυαλος ποῦ εἶμαι; Δὲν ἐσυλλογίστηκα τὰγκάθια τῆς ἀγριοτριανταφυλλίτσας». Τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ στήθους, διότι καὶ ἐγὼ καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ ἐδιαβάσαμεν ὡς ποίημα. Μᾶς ἤρρεσε. Ὅταν ἐφθάναμεν ἐκεῖ ἀνεπνέσαμεν. Ἦτο ὡς ἐν ποτήριον δροσεροῦ ὕδατος, μετὰ μακρὰν κοπιώδη πορείαν ὑπὸ τὸ καῦμα τοῦ ἡλίου. Ἄλλ' ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη καὶ τὴν σκέψιν, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἔκαμα, ὅταν

τὸ ἀνεγίνωσκον. Τί θὰ ἔλεγεν ὁ μακαρίτης διδάσκαλός μου βλέπων εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν τοιοῦτον τεμάχιον ; Δὲν θὰ ἐξεσφειδόνιζε τοὺς ἀρχαιοπρεπεστάτους καὶ καταφόρτους ἀπὸ σπάνια ὑόριστικά ἐπίθετα μύθρους του ; Θὰ ἐπανελάμβανε καὶ περὶ τῶν νέων κριτῶν ὅσα εἶπε καὶ περὶ τῶν παλαιῶν. « Ἡ θρασύτης καὶ ἡ παρανομία εἶναι ἰσοῦφεις πρὸς τὴν ἀναισχυντίαν καὶ τὴν ψευδολογίαν αὐτῶν, τολμησάντων νὰ φληναρήσωσι τοιαῦτα ἐπαίσχυντα καὶ ἐπονείδιστα φληναφήματα ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν περὶ τῆς γλώσσης τῆς προσηκούσης εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν ἡμετέρων μικρῶν παιδῶν μετὰ ὑπερεξηκονταετῆ ἐλεύθερον διόν καὶ μετὰ πρόσδον ἀναντίρρητον πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Τῶν γαλατάδων λοιπὸν καὶ τζοπαναρέων καὶ βαρκάρηδων καὶ ἀραμπατζήδων καὶ σαλεπιτζήδων καὶ στραγαλατζήδων τὴν γλῶσσαν, ἀπομαθόντες τὴν τῶν γονέων αὐτῶν, πρέπει νὰ ἐκμάθωσι τὰ τέκνα τῶν Βασιλέων καὶ πριγκήπων ἡμῶν, τὰ τέκνα τῶν ὑπουργῶν, τῶν πρέσβειων, τῶν βουλευτῶν, τῶν δικαστῶν, τῶν δημοσιογράφων, τῶν καθηγητῶν, τῶν δασκάλων, τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων, τεχνιτῶν ἐλλήνων ; (Χ. Παπαμάρκου Ἐὰ ἀναγνωστικά τῶν Ἑλληνοπαιδῶν τόμ. Α΄. σελ. 21) ».

ΤΕΚΝΑ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ ΤΕΚΝΑ ΤΣΟΜΗΙΑΝΑΡΕΩΝ

Ὅμολογῶ, ὅτι τέκνα Βασιλέων καὶ πριγκήπων, ὑπουργῶν, πρέσβειων καὶ βουλευτῶν δὲν ἐξεπαιδεύσα ποτὲ καὶ δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ἂν αὐτὰ ὄντως λέγουσιν ὕδωρ ἀντὶ νερό, καὶ βοῦς ἀντὶ βόδι, μήτηρ ἀντὶ μητέρα. Ἀλλὰ τέκνα τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων καὶ ὑπαλλήλων καὶ διδασκάλων καὶ ἀξιωματικῶν καὶ ὄλων τῶν ἄλλων μου φαίνεται ὅτι εἶχα εἰς τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων, καὶ τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωρίων καὶ μάλιστα ὁμοῦ μετὰ τῶν τέκνων τῶν χωρικῶν καὶ τῶν τζομπαναρέων καὶ τῶν σαλεπιτζήδων καὶ στραγαλατζήδων. Ὅμολογῶ, ὅτι ὅλα τὰ παιδιά ταῦτα παντα-

χοῦ ὠμίλου τὴν ἰδίαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Κάπου κάπου ὑπῆρχε διαφορὰ τις εἰς τὴν προφορὰν καὶ εἰς μερικὰ μέρη πρὸ πάντων τῆς Ρούμελης ἔλεγαν καὶ μερικὰς λέξεις συγκεκομμένας. Ἄλλὰ ἔκλιναν παντοῦ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, συνενοοῦντο ὅλα τὰ παιδιὰ χωρὶς ποτὲ νὰ κάνουν λάθος, διηγοῦντο ἀναμεταξύ των μεγάλας ἱστορίας ἢ περιπετείας τῆς παιδικῆς των ζωῆς μὲ γλῶσσαν ζωηράν, ρέουσαν, ἀπταιστον καὶ λεξιλογικῶς καὶ γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς. Ὁμολογῶ, ὅτι αἱ δυσχέρειαι καὶ ὁ γλωσσοδέτης καὶ ἡ πνευματικὴ ξηρασία ἤρχιζαν μόλις τὰ παιδιὰ ἀντελαμβάνοντο ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀφήσουν αὐτὴν τὴν φυσικὴν των γλῶσσαν. Καὶ ὁμολογῶ ἀκόμη ὅτι ἐπὶ τριάκοντα ἔτη εἶχα τὴν εἶχα τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ΕΓΩ διὰ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ βιβλίου καὶ τῆς διδασκαλίας, δι' ὄψεων, ραβδισμῶν, ποινῶν, δυσαρεσκειῶν καὶ ποικιλομόρφου μαρτυρίου προσεπάθουν νὰ κάμω τὰ παιδιὰ νὰ «ἀπομάθωσι (δηλαδὴ νὰ ξεμάθουν) τὴν γλῶσσαν τῶν γονέων αὐτῶν» διὰ νὰ μάθουν τὴν ὑψηλὴν γλῶσσαν τῶν Προγόνων καὶ τοῦ Παπαμάρκου καὶ ὅτι εἰς τοῦτο τὸ ἄχαρι μὲν, ἀλλὰ εὐγενὲς ἔργον ἐθουσιάζετο ὅλη ἡ ζωτικότης τῶν ἐλληνοπαίδων καὶ ἡ ἰδική μου, ἡ χαρὰ των καὶ ἡ χαρὰ μου, ἡ πνευματικὴ των καὶ ψυχικὴ πρόοδος καὶ ἡ ἰδική μου ψυχικὴ ἱκανοποίησις. Διότι ὡς μᾶς ἐδίδασκον οἱ μεγάλοι ἡμῶν διδάσκαλοι τὸ ἰδανικὸν αὐτό, τοῦ νὰ φθάσωμεν τὴν γλῶσσαν τῶν μεγάλων ἡμῶν προγόνων, ἦτο ὄντως μοναδικὸν καὶ ὑψιστον.

Ἄλλὰ πῶς νὰ διαμφισβητήσω ἐγὼ ὁ μικρὸς καὶ ταπεινὸς διδάσκαλος τὰς μετὰ τόσης ἀσφαιείας, μετὰ τόσου κύρους καὶ τόσης ἐπιβολῆς ἐκφερομένας γνώμας τῶν πανσόφων καθηγεμόνων τῆς σοφίας τοῦ Γένους, ἀφ' οὗ ὀλόκληρος ὁ λαὸς ἐπείθετο εἰς αὐτοὺς καὶ ἤκουε μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας τὰς γνώμας των ;

Ἐπειτα πιθανὸν νὰ ἐπλανᾶτο ὁ Παπαμάρκου ὡς πρὸς τὰ τέκνα τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν διδασκάλων, καὶ τῶν ἐμπόρων, τὰ ὅποια ἐγὼ ἐγνώριζα καὶ ἔβλεπα ὅτι κατ' οὐδὲν διαφέρουν ὡς πρὸς τὴν

γλώσσιν ἀπὸ τὰ τέκνα τῶν σαλεπιτζήδων καὶ βαρκάρηδων— (δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ ἠθους, ἀλλὰ περὶ τῆς γλώσσης)—ἀλλὰ πιθανὸν νὰ ἵπατώμην καὶ ἐγὼ ὡς πρὸς τὰ τέκνα τῶν βασιλέων καὶ τῶν πριγκήπων, καὶ τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν πρέσβων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνώριζον· καὶ ἐπειδὴ βέβαια αὐτὰ εἶναι ἀνώτερα, ἀφ' οὗ εἶναι τέκνα βασιλέων, πριγκήπων, ὑπουργῶν καὶ πρέσβων, ὁ Παπαμάρκου θὰ εἶχεν ἐξ ἅπαντος δίκαιον, ὅτι αὐτὴν τὴν γλῶσσαν πρέπει νὰ μάθουν καὶ τὰ τέκνα τῶν χωρικῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, καὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἐλλήνων.

Μοῦ ἐφαίνετο κάπως παράξενον, ὅτι τὰ διδάγματα ἢ μᾶλλον τὰ δόγματα αὐτὰ ἐφαίνοντο λησμονηθέντα κατὰ τὸ 1914. Ἐθεωρήθη μάλιστα κάπως ὡς ἀρετὴ τῶν διδασκάλων, ὅτι εἶχαν καὶ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν «σαλεπιτζήδων». Ἀλλὰ—σημειώσωμεν καλῶς—τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο τῆς ἀγριοτριανταφυλλίτσας ἦτο εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα καὶ μὲ τὸν τίτλον «ξενικοὶ φθόγγοι το καὶ τζ» ἄρα ἐπρόκειτο περὶ γλώσσης ξένης καὶ πειραξάκτου εἰς τὰ διδασκάλια. Καὶ ὅλα δὲ τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἐκ τῆς γλώσσης τῶν «ἀραμπατζήδων καὶ τῶν βαρκάρηδων» ἦσαν καταφανῶς κατ' ἀνάγκην παρείσκατα μέσθ εἰς τὸν προθάλαμον τῶν «πριγκήπων καὶ τῶν πρέσβων», πράγματα τῆς ἀνάγκης, ποὺ θὰ ἔπρεπε ν' ἀφεθοῦν ἐκεῖ, ὅταν τὰ παιδιὰ θὰ εἰσῆρχοντο εἰς τὰς αἰθούσας τῶν «πριγκήπων καὶ τῶν πρέσβων» ὅπως ἀφήνονται τὰ ὑποδήματα τῶν Μουζουλμάνων εἰς τὴν εἴσοδον τῶν τζαμιῶν.

Τὰ ἰδανικὰ λοιπὸν τῆς γλώσσης τῶν «πριγκήπων καὶ πρέσβων καὶ ὑπουργῶν» παρέμειναν τὰ αὐτὰ καὶ κατὰ τὸ 1910 καὶ 1914 καὶ διὰ τοῦτο πλησίον τῶν εὐτελῶν ρακῶν τῆς ἀγενείας καὶ τῆς χυδαιότητος «τυρὶ καλό, παχύ· ἄς πᾶμε σὲ ἐξοχὴ· νὰ ἕνα ξύλινο γεφύρι· τὸ βῶδι θὰ φάγη βίκο, ρόβι, ἄχυρα» εὐθὺς ἀμέσως ἀκτινοβολοῦν τῆς εὐγενείας τὰ ἐμβλήματα· «ζῶον τῆς ξηρᾶς ὁ ὄνος· μέλας ὅπως ὁ ἄραψ· ἄρπαξ ὡς ὁ γύψ, ὁ ἱέραξ, ἢ ἀλώπηξ. Ὁ καλὸς υἱὸς ἄς διώκῃ τὰς μυῖας ἀπὸ

τὸν πατέρα, ἀπὸ τὴν μητέρα, ἀπὸ τὸν πάππον, ἀπὸ τὴν μάμμην. Τὸ Σάββατον ἐκάλεσαν καὶ τὸν Ὠριγένην καὶ τὸν Σάββαν, τοὺς υἱοὺς τοῦ κυρίου Ξενοφῶντος Δημουλά καὶ ἠύλησαν. Ὠραία ἀύλουσι τὰ παιδία ταῦτα. — Ἡ σάλπιγξ καὶ ἡ σύριγξ εἶναι μουσικὰ ὄργανα. Ἄλλως τε τὰ κατ' ἀνάγκην παρέμβλητα ἐκεῖνα, ταπεινὰ καὶ ἀγενῆ τῆς γλώσσης τῶν «βαρκάρηδων» δείγματα δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἔχουν καμίαν ὄντοτητα, ἄρα καὶ ζωὴν ἐντὸς τῶν βιβλίων. Τὸ βῶδι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἔχη γενικήν, οὔτε τὸ ποτάμι. Γραμματικὴν ζωὴν καὶ συνέχειαν εἶχον «ἡ σάλπιγξ, ὁ κώνωψ, ὁ αὔλαξ, οἱ αὔλακες, τοὺς αὔλακας, αἱ ἀγυαί, τὰς ἀγυιάς, ἡ πτέρυξ αἱ πτέρυγες, τὰς πτέρυγας. Ἡ γλαῦξ, αἱ γλαῦκες, ὁ βαρὺς, ἡ βαρεία ἄγκυρα.»

Η ΕΚΔΙΚΗΣΙΣ

Αὕτη λοιπὸν ἦτο ὡς πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἰδανικὸν ἢ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαμάρκου γενομένη πρόοδος. Πρόσκαιρος καὶ περιωρισμένη ἀνοχὴ στοιχείων τῆς γλώσσης τῶν τέκνων τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν, ἐργατῶν, ποιμένων, τεχνιτῶν, ἐμπόρων, βιομηχάνων, ὑπαλλήλων, στρατιωτῶν, ἀξιωματικῶν, σύμπαντος τοῦ λαοῦ μεχρι τῶν προθαλάμων τῆς εὐγενείας, ὅπου ἄγρῳπνοι φρουροὶ φύλακες ἴστανται οἳ τε ἀείμνηστοι καὶ οἳ ἐπιζῶντες μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, εἰς ὧν τὴν χορείαν ἀναμφιδόλως καταλέγονται καὶ οἳ ἐξ συντάκται τῆς φημισμένης ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπείας τοῦ μετανοεμβριανοῦ πεπνυμένου ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Κατὰ τοῦτο μόνον ἔχει ὑπερνικηθῆ ἢ ἄτεγκτος ὀρθοδοξία τοῦ Παπαμάρκου ἢ διατυπωθεῖσα διὰ τῆς ἐξῆς ἀξιοθαυμάστως μετριοπαθοῦς φράσεως.

«Ἐν τοῖς ἐμοῖς ἑλληνικοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις εἶναι καθαρὰ ἢ διάλεκτος καὶ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα διασώζουσα, ἀπειροκαλίαν ἀνδραποδώδη καὶ ἀταλαιπωρίαν ἀνανδρον καὶ ὄνειδος ἐπιστημονικὸν καὶ βλάβην ἐθνικὴν καὶ ἀσέβειαν πρὸς τὸ θεῖον ΘΕΩΡΩΝ τὴν χρῆ-

σιν τύπων χυδαίων, ὀνομάτων βαρβάρων, συντάξεων σο-
λοϊκῶν, φράσεων ἀνελληνίστων» (Τ' ἀναγνωστικά τῶν
ἐλληνοπαίδων τόμ. Α'. σελ. 214)». Τί εἰρωνεία! Τί
σοφὴ ἐκδίκσις! Ἡ ἀρχαία Ἄττη ἢ τὴν ὕβριν κολά-
ζουσα παρενέβαλεν εἰς τὴν μετριόφρονα αὐτὴν φρά-
σιν μίαν ὀνομαστικὴν ἀπόλυτον.

ΤΑ ΚΕΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΨΥΧΡΑ

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καμία ὑσιώδης διαφορὰ
δὲν παρετηρήθη τὸ 1910 καὶ τὸ 1914 ἀπὸ τὰ περισ-
σότερα γνωστὰ ἀλφαθητάρια. Μία παλαιὰ ἔρις ὑφίστατο
μεταξὺ Παπαμάρκου καὶ Οἰκονόμου, ὡς πρὸς τὸ περιε-
χόμενον τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Τὸ ζήτημα εἶχε
πολλοὺς σκοτίσει. Εἶχαν γραφῆ πολλά. Εἰς τὸ τέλος,
ὅπως συνήθως συμβαίνει, τὸ ζήτημα ἔμεινε σκοτεινό-
τερον καὶ τὰ βιβλία καὶ τῶν δύο σχολῶν πάντοτε
κακά. Προκειμένου περὶ τοῦ Ἀλφαθηταρίου τὰ πράγ-
ματα εἶχαν τὴν ἐξῆς μορφήν. Ὁ Παπαμάρκου ἀφ' ἐνός
μὲν ἀτεγκτος σεμνολόγος καὶ τῶν ὑψηλῶν νοημάτων
ἐραστῆς, φρονῶν, ὅτι ἡ ἀρετὴ διδάσκεται διὰ ῥητῶν,
ἀποφθεγμάτων καὶ μύθων καὶ διηγημάτων καταφανοῦς
ἠθικολογικῆς τάσεως, ἀφ' ἐτέρου δὲ πιστεύων εἰς τὴν
θευματουργὸν δύναμιν τῆς ἀφηρημένης καὶ ξηρᾶς πε-
ριγραφῆς εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ τὸν φυσικὸν κόσμον εἰς τὰ
παιδιά, ἐφήρμοξε τὴν μέθοδόν του μετὰ τὴν ἰδίαν ἀυστη-
ρότητα καὶ εἰς τὸ ἀλφαθητάριον. Ἡ μόνη διαφορὰ, ἡ
«εὐμέθοδος ψυχολογικὴ του κατάταξις», συνίστατο εἰς
τὸ ὅτι προσέφερεν εἰς τὸ ἀλφαθητάριον μικρὰς καὶ
διεσπασμένας φράσεις ἀντὶ διηγημάτων καὶ περιγραφῶν.
Ἴδου δεῖγμα φυσιολογικῆς περιγραφῆς ἀπὸ τὸ Ἀλ-
φαθητάριον τοῦ. «Ἡ γλαῦξ ἔχει μεγάλους ὀφθαλμοὺς
καὶ ὄνυχας γαμφοῦς. Αἱ γλαῦκες τὴν νύκτα βλέπουν
πολύ ὀλίγον. Ἡ γλαῦξ κυνηγεῖ τὴν νύκτα σαύρας καὶ
μικρὰ πτηνά». «Ὁ σκόμβρος εἶναι ἰχθύς. Ἡ κοιλία
τοῦ σκόμβρου ἔχει χρῶμα ἀργυροῦν. Ἡ ῥάχις τοῦ
σκόμβρου εἶναι κυανῆ κτλ.».

Ἴδου δεῖγμα ἠθικοπλαστικῆς του διδασκαλίας

«Οἱ γενναῖοι ποτὲ δὲν φοβοῦνται. Τὰ τέκνα σέβονται τοὺς γονεῖς αὐτῶν. Οἱ νέοι σιγῶσιν, ὅταν οἱ γέροντες λαλῶσιν. Τὸν Θεὸν σέβου. Μὴ ὀμνύῃς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ».

Οὕτω κατώρθωνε ὁ Παπαμάρκος νὰ ἐγκυχᾶται— ὅτι «οὐδὲν κενὸν ἢ ψυχρὸν, χυδαῖον ἢ ἀγοραῖον, ἢ βάρβαρον ἢ ἀπειρόκαλον, ὑπάρχει εἰς τὸ βιβλίον του» καὶ ὅτι «ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων δίδεται εἰς τοὺς τρυφεροὺς ἑλληνόπαιδας γνησίᾳ ἐθνικῇ πνευματικῇ τροφῇ ἐκ τῶν ὑψίστων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ δαιμονίου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐρμηνέων ἀμέσως ἀντλουμένη . . . ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐθίζονται νὰ βδελύσσωνται τὴν κακίαν καὶ νὰ ζηλώσῃ τὴν ἀρετὴν κ.τ.λ.», καὶ ἀκόμη. «Ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀλφαβηταρίου μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀναγνωσματορίου τῆς τετάρτης τάξεως τὸ αὐτὸ πνεῦμα διήκει».

Εἰς ἐμὲ αἱ τοιαῦται βεβαιώσεις ἤσκουν τὴν δέουσαν ἐπιβολήν, ἃν καὶ παρετήρουν, ὅτι αἱ μὲν φυσιογνωστικαὶ περιγραφαὶ παρέμεναν κενολογία, αἱ δὲ ἠθικοπλαστικαὶ κατέληγον εἰς βατταρισμὸν, ἀμφότερα δὲ εἶχον τὴν αὐτὴν ἀρχήν, τὸ αὐτὸ μέσον καὶ τὸ αὐτὸ τέλος, νὰ ἀπομάθουν (δηλ. νὰ ξεμάθουν) τὰ παιδιά τὴν γλῶσσαν των καὶ τῶν γονέων των καὶ νὰ μάθουν ὅτι ἡ ῥέγγα λέγεται καλύτερον «ἀρίγγη» καὶ ἡ «ἀρίγγη εἶναι ἰχθύς».

Καὶ τότε καὶ ἐγὼ ἔφθανα ἀκουσίως μου εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι «χυδαῖα καὶ ἀγοραῖα» δὲν περιεῖχον τὰ βιβλία ταῦτα, ἀλλὰ «κενὰ καὶ ψυχρὰ» ἦσαν ὅλα τὰ περιεχόμενα, ὅλα ἀνεξαιρέτως.

Διότι, διότι, —πῶς νὰ τολμήσω μικρὸς ἐγὼ νὰ τὸ εἶπω ;—πιθανὸν νὰ ἔλεγον ὅ,τι θέλετε εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ εἰς τὸ συναίσθημα, εἰς τὴν ψυχὴν του δὲν ἔλεγον τίποτε, τίποτε ἀπολύτως. Κόσμοι ψυχροί, παγεροί. Ὀνειρώδεις ἴσως, ἀλλὰ νεκροὶ πρὸ πολλοῦ, ἀπολιθώματα γνώσεων ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Κάτι παρόμοιον μὲ τὰ φεγγοβολοῦντα—ἐκ δανείου ἄλλως τε φωτός—ἔρη τῆς σελήνης.

ΤΑ ΜΩΡΑ

Διὰ τοῦτο εἰς τὰ ἀλφαβητάρια τοῦ Οἰκονόμου καὶ ἄλλων τινῶν, ἀπείρως χειρότερα ἀπὸ τοῦ Παπαμάρκου ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀπόψεως, ἐγένετο ἀπόπειρα νὰ εἰσαχθοῦν καὶ στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα τὸ παιδίον ἀμεσώτερον. Ἐγένετο λοιπὸν ἐπιτήδευσις παιδικότητος, ἀπόπειρα πλησιασμοῦ εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν. Καὶ τότε — τότε ἀλλοίμογον — συνεχέστο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ παιδικὸν μὲ τὸ παιδαριῶδες καὶ προσεφέροντο εἰς τὰ παιδιά μωρία τινές, ὡς δῆθεν παιδικότητες.

Ἴδου δεῖγμα : « Ὁ Ὠριγένης καὶ ἡ Ὠρείθυια(!), ἔφαγαν ὅλα τὰ ρεβίθια, ποὺ εἶχε ζεμπίλι καὶ θέλουν καὶ ἄλλα οἱ φίλοι. Τί νόστιμα, ποὺ ἦσαν. Καλὰ ἐτροφημένα, μὲ ροζακιὰ σταφίδα μαζὶ ἀνακατωμένα ».

Καὶ αὐτὰ ἦσαν τὰ καλύτερα ! Τί ἐγένετο τώρα εἰς τὰ ἀλφαβητάρια διαφόρων ἐκμεταλλευτῶν, οἱ ὅποιοι συνέγραπτον διὰ σκοποῦς καθαρῶς βιβλιοκαπηλικούς ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ βιβλία, ἀρπάζοντες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, συνορθοῦντες, προσθέτοντες τῆς εὐρεσιτεχνίας των τὰ ἀποκυήματα, εἶναι περιττὸν νὰ περιγράψω.

Ἀπέναντι ὄλων αὐτῶν τί ἦσαν τὰ Ἀλφαβητάρια τοῦ 1910 καὶ τοῦ 1914 ; Διησθάνοντο τὴν ὀρθὴν ἀρχὴν. Νὰ πλησιάσουν τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων. Νὰ διαλύσουν τοὺς πάγους. Τί κατώρθωναν ; Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νὰ προσφέρουν ἀνοήτους φράσεις, μωρὰ νοήματα.

Ἴδου δεῖγμα : — δίδω δῶρο δαδί ζῶνον τῆς ἐηράς ὁ ὄνος — Ἡ θυγάτηρ τῆς μάμμης ἀδελφὴ τῆς μητέρας. — Ἐκ τῶν ζῶνων τὸ βῶδι, ὁ ἔππος, ἡ ἀλώπηξ κανὲν δὲν μασσᾷ φύλλα ῥωδιᾶς, διατί ; (Κόκκαλο διδάσκαλος καὶ μαθηταί. Ὁ εὐρὼν ἀπάντησιν ἀμειψθήσεται). — Ὁ καλὸς υἱὸς ἄς διώκῃ τὰς μυίας ἀπὸ τὸν πατέρα, ἀπὸ τὴν μητέρα, ἀπὸ τὸν πάππον, ἀπὸ τὴν μάμμην — Ἴδέτε μερικοὺς εὐζῶνους κάτω ἀπὸ τὰς πεύκας καὶ τὰς λεύκας ! μετὰ τὸ γεῦμά των ἤρχισαν νὰ χορεύουν, εἰς ἐξ αὐτῶν ἤρπεν ἓνα αὐλὸν καὶ ἠύλησεν ὁ ἱερεὺς τοὺς εἶδε νὰ χορεύον καὶ τοὺς ἠύχθη οἱ εὐζῶνοι

εἶναι καὶ γενναῖοι καὶ καλοὶ χορευταί· ἤξεύρουν καὶ
νὰ πολεμοῦν ἄφοβα καὶ νὰ χορεύουν εὐμορφα· μόνον
νὰ ἱππεύουν δὲν ἤξεύρουν· εὐζώνους δὲν θὰ ἴδης εἰς
τὰς ἀγυῖάς, ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλὰ βουνά.»

Καὶ εἰς τὸ ζήτημα λοιπὸν τοῦ περιεχομένου τὰ
Ἄλφαβητάρια τοῦ Μονοπωλίου δὲν ἔδωκαν σχεδὸν
τίποτε ἀνώτερον ἀπὸ πρῖν. Ἠθέλησαν νὰ ἀνοίξουν
τὴν θύραν τοῦ σχολείου εἰς τὴν ζωὴν. Τὴν ἤνοιξαν εἰς
τὴν παιδαριωδίαν, ὀλίγον πλατύτερα ἀπὸ πρῖν.

ΤΑ ΜΑΛΛΙΑΡΑ

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις, ὅτε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917
διεδόθη ἀστραπιαίως εἰς τοὺς κύκλους τῶν δημοδιδασ-
κάλων, εἰς τὸν «Παρθενῶνα» καὶ τὸ «Ἀθήναιον»—
ἡμην τότε διωρισμένος εἰς ἓν προάστειον τῶν Ἀθηνῶν
καὶ ἐσύχναζον τακτικὰ εἰς τὰ καφενεῖα ταῦτα—ὅτι οἱ
«ἐπιδρομεῖς» τῆς Θεσσαλονίκης εἰσάγουν εἰς τὰ σχολεῖα
τὸν μαλλιαρισμὸν καὶ βιβλία γραμμένα εἰς τὴν μαλλια-
ρὴν διάλεκτον. Τὸ πρᾶγμα μὲ ἐτάραξεν ὑπερβολικὰ. Διὰ
νὰ εἶμαι εἰλικρινῆς πρέπει νὰ ἐξομολογηθῶ, ὅτι μέχρι
τῆς ἡμέρας ἐκείνης δὲν εἶχον ἴδει βιβλίον μαλλιαρὸν,
ἂν καὶ εἶχα συζητήσει πλειστάκις περὶ μαλλιαρισμοῦ,
καὶ εἶχα κατακεραυνώσει τὸν Ψυχάρην καὶ ὅλους τοὺς
ὀπαδοὺς του μὲ τρόπον, ποῦ ἄφηνε τὸν ἀντίπαλόν μου
νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι εἶχον ἐξουχίσει τὰ συγγράμματά των.
Ἐγνώριζα, ὅτι οἱ μαλλιαροὶ εἶχον μεταφράσει τὸ
Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ὁρέστειαν μὲ προθέσεις καταχθο-
νίους, ὅτι μετέφραζαν τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον
Κώσταν Παλιοκουθένταν, ὅτι τὸ τρίγωνον τὸ ἔλεγον
«τριάγκωνον» καὶ τὴν ὑποτείνουσαν «ἀποκάτω τεγνώ-
στρα». Ὁ μακαρίτης Μιστριώτης εἶχε βεβαιώσει, ὅτι
μετέφρασαν τὴν Ἠλέκτραν Κεχριμπάραν. Ἦτο δυνα-
τὸν νὰ λέγη ψεύματα ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ζηλωτῆς καὶ
μύστης τῶν προγονικῶν ἀρετῶν; Ὁ διαπρεπέστατος
γλωσσολόγος κ. Χατζιδάκις εἶχεν ἀφήσει νὰ ἐννοηθῇ
ὅτι παραδέχεται ὡς πιθανόν, ὅτι καὶ οἱ μαλλιαροὶ καὶ

ὁ Κρουμβάχερ ἦσαν ὄργανα τῶν πανσλαυϊστῶν καὶ ὄντως λαμβάνουν ρόμβλια πρὸς διαφθορὰν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ αὐτὸς ἐντιμότετος ἀνὴρ ὁμοῦ μετὰ διαφόρων ἄλλων καὶ δὴ καὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν εἶχαν ῥητῶς κατηγορήσει τοὺς μαλλιαροὺς, ὅτι ἐπιβουλεύονται τὴν θρησκείαν μας, τὸ ἔθνος μας, τὴν οἰκογένειαν, ὅ,τι ἱερόν καὶ ὁσιόν μᾶς συνδέει μετὰ τὴν ζωὴν. Ἐνθυμούμενην ἀκόμη, ὅτι εἷς ἐκ τῶν μαλλιαρῶν Ἰδρυσεσχολεῖον εἰς τὸν Βόλον καὶ εἶχε κατηγορηθῆ δι' ἀνηθικότητος καὶ ἀθείαν καὶ ὅτι τέλος τῷ 1911 εἶχαν ἀναγκασθῆ νὰ περιφρουρήσουν τὴν γλῶσσαν κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ μαλλιαρισμοῦ διὰ διατάξεων συνταγματικῶν.

Ἔτσι αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔτσι συγκεχυμένα καὶ ὀρμητικὰ ἦλθον εἰς τὸν νοῦν μου ὅταν ἤκουσα τὴν ἀπαισίαν εἶδῃσιν. Ἐνα συναίσθημα ἀηδίας καὶ ἐσωτερικῆς ἀνησυχίας μετέλαβε. Ἐσκέφθην ἀμέσως νὰ παραιτηθῶ. «Γαβρήλ, εἶπα, οἱ βέβηλοι καταπατοῦν τὸν νόον σου, τὸ ἔργον σου ἔλτξε. Βεβαίως δὲν θὰ ὑπομείνης αὐτὸ τὸ ἀηδὲς μαρτύριον. Θὰ ὑποβάλῃς αἴτησιν συντάξεως», Ἡτοιμαζόμενη νὰ ἀγοράσω τὸ σχετικὸν χαρτόσημον. Μία σκέψις ὅμως με συνεκράτησε. Διεδίδετο ὅτι ἡ νέα κυβέρνησις θὰ ἤρξανε τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων καὶ τότε; τότε θὰ ἐβελτίωνα τὴν σύνταξίν μου. Ἀπεφάσισα νὰ μείνω καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ὑποστῶ τὸ μαρτύριον. Οὕτω παρέμεινα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μέχρι τέλους τοῦ 1920.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τριῶν αὐτῶν ἐτῶν ἤκουσα τόσα πολλὰ καὶ ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ νέου αὐτοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη «ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις» ὥστε «τὸ κεφάλι μου ἔγινε καζάνι» κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Οἱ μὲν προσεπάθησαν νὰ με πείσουν ὅτι ἡ μεταρρύθμισις αὕτη θὰ φέρῃ ἀναγέννησιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ὄχι μόνον τοῦ σχολείου ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας, οἱ δὲ ἄλλοι με ἐδίδαξαν διὰ μυρίων στομάτων, ὅτι ὁ ὄλεθρος καὶ ἡ ἀνατροπή, ἡ ἀθεΐα καὶ ἡ αἰμομιξία, ἡ ἀπατρία καὶ ὁ μπολσεβικισμός, πᾶσαι αἱ κακίαι καὶ ὅλαι αἱ σκότια δυνάμεις τῆς καταστρο-

φής είναι ἐγκεκλεισμένοι ἐντὸς τῶν φαινομενικῶς ἀθύων αὐτῶν σελίδων, ὅτι δὲν εἶναι βιβλία αὐτά, ἀλλὰ τορπίλλαι, σφαῖραι ντούμ ντούμ, ἀσφυξιογόνα ἀέρια, ἐπισκηπτικά καὶ ἐμπρηστικά ὀβρούζια, ἔργα τοῦ διαδόλου, «ἔργα ἀπάτης καὶ κακοβούλου προθέσεως».

Ἄλλ' εὐτυχῶς τώρα συνέβη καὶ κᾶτι ἄλλο, τὸ ὁποῖον λησμονοῦν ὅλοι οὔτοι οἱ σοφοὶ ἱεροκῆρυκες, λησμονοῦν ὅτι τὰ μαλλιαρὰ βιβλία, δὲν εἶναι πλέον τὰ μυθολογούμενα ἐκεῖνα τέρατα, περὶ τῶν ὁποίων πάντες ὁμιλοῦσι, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα οὐδεὶς εἶδε. Διότι τὰ εἶδα, τὰ ἔφαυσα, τὰ ἀνέγνωσα, τὰ ἐδίδαξα. Ἐγὼ ἤξεύρω τώρα πλέον καλύτερα ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τί σημαίνει μαλλιαρὸν βιβλίον. Διότι ἐγὼ δὲν ἔχω κανέν συμφέρον νὰ τὸ ἴδω μὲ οἰουδήποτε χρώματος ὀμματοῦάλια.

Τὴν πρώτην στιγμὴν, πού ἔλαβον εἰς χεῖράς μου τὸ πρῶτον μαλλιαρὸν βιβλίον τὸ ἐκύτταξα ὡς περίεργον θέαμα. Ὡς ζῶν τι τερατώδες θαλασσόβιον, ὡς ὄστρακον ἢ μαλάκιον πρωτόφαντον. Τὸ ἠτένιζα, ἠνοιξα τὰς σελίδας του γοργῶς, πυρετὸς μὲ κατέλαθε περιεργείας. Ἦθελον νὰ ἴδω τὰ χυδαῖα καὶ μωρὰ ἐκεῖνα κᾶτα-σκευάσματα τοῦ μαλλιαρισμοῦ, τὰς παραδόξους λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας αἱ ἐφημερίδες ἐξήγειρον τὴν φαντασίαν μου ἐπὶ τόσα ἔτη, μοῦ προεκάλουν τὴν ἀηδίαν καὶ ὑπεδαύλιζον τὴν ὀργὴν μου κατὰ τῶν ἐκχυδαῖστων τῆς ὠραίας ἡμῶν γλώττης, ὅλα ἐκεῖνα τὰ «σοφία σούζα» (σοφία ὀρθή) καὶ τὸ «γοργοχάμπερο» (τηλεγράφημα) καὶ τὸ «ραχόσκοινον» (νωτιαῖος μυελὸς) καὶ τὸ «θυμήσου με ἀφεντικό, ὅταν ἔρθης στὰ πράματα» (μνήσθητί μου κύριε, ὅταν ἔλθης ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου).

Δὲν εὑρισκον τίποτε τοιοῦτον καὶ παρεξενευσμένην. Τί συμβαίνει λοιπόν; Αἱ λέξεις εἶναι κοινόταται. Αὐταί, τὰς ὁποίας μεταχειρίζομεθα ἀκριβῶς καθ' ἑκάστην ὅλοι οἱ Ἕλληνες, πλούσιοι καὶ πτωχοὶ καὶ ὅπως τὰς μεταχειρίζομεθα ἀκριβῶς, ὅταν ὁμιλῶμεν, ὡς ἄνθρωποι κλοαναθρεμμένοι εἰς τὴν οἰκογένειάν μας, μὲ τοὺς φίλους μας, πάντοτε.

Ἴδου τί ἀνεγίνωσκον εἰς ἐν Ἀλφαθητάριον (Β' Μέ-

ρος). «Σωστή ζωγραφιά είναι τὸ χωριουδάκι, ποὺ κάθονται ἡ Δαφνούλα καὶ ὁ Γεώργιος. Περνώντας μετὰ τὸ βαπόρι, βλέπει κανεὶς, ὡς μίαν ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιά, ἓνα χωριουδάκι στὴν πλαγιά ἐνὸς μικροῦ βουνοῦ. Στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ εἶναι ἡ κάτασπρη ἐκκλησοῦλα τοῦ χωριοῦ. Ἀριστερὰ καὶ παρακάτω εἶναι τὸ σχολεῖο καὶ δεξιὰ ὁ μύλος, ποὺ ἀλέουν οἱ χωρικοὶ τὰ γεννήματά τους. Τὰ κάτασπρα σπιτάκια τοῦ χωριοῦ εἶναι κρυμμένα μέσα στὰ δέντρα, στὰ περιβόλια καὶ ὅταν φυσᾷ τὸ ἀεράκι, φαίνονται ἀπὸ μακρὰ σὰ νὰ παίζουν τὸ κρυφτούλι. Πότε φαίνονται ὀλόκληρα, πότε κρύβονται, καὶ δείχνουν κανένα κομμάτι ἀπὸ τὴν κοκκινωπὴ σκεπὴ τους, κανένα παράθυρο, καμιά πορτούλα».

Ἀπράλλακτα ὅπως θὰ ἐλέγομεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὰ ἀκατανόητα, τὰ πλαστά, τὰ χυδαῖα; Ἡ ἴδια γλῶσσα εἰς ὅλον τὸ βιβλίον. Ἡ νοσηρὰ περιέργειά μου ἔμεινεν ἀνικανοποίητος. Ἀνεζήτησαν σκάνδαλον καὶ σκάνδαλον δὲν ὑπῆρχε. Τί ἀπογοήτευσίς! Εἶναι ἀληθές, ὅτι βραδύτερον ἄλλοι Ἕλληνες ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἐγὼ ὁ ταπεινὸς καὶ ἄσοφος εἶμαι ὅπως ὁ μύρμηξ ἀπέναντι ἐλέφαντος, ἀνεκάλυψαν ὄχι μόνον τρομερὰ σκάνδαλα ὑπὸ τὰ ἄθῳα αὐτὰ λεξείδια, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ κατασκευάσθη εἰς τὸ ἀλχημείον τοῦ μαλλιαρισμοῦ καὶ οὐδέποτε ὑπ' οὐδενὸς Ἕλληνας ὠμιλήθη. Οὐδέποτε δηλαδὴ οὐδεὶς Ἕλληνας εἶπε «Σωστή ζωγραφιά εἶναι τὸ χωριουδάκι, ὅπου κάθονται ἡ Δαφνούλα καὶ ὁ Γεώργιος» ἢ «Ἀριστερὰ καὶ παρακάτω εἶναι τὸ σχολεῖο καὶ δεξιὰ ὁ μύλος, ποὺ ἀλέθουν οἱ χωρικοὶ τὰ γεννήματά τους». Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔπλασαν οἱ μαλλιαροὶ. Ἀλλὰ ποῖος θεὸς ἢ ποῖος δαίμων ἢ ποῖα μαγικὴ ράβδος Κίρκης συνέχυσεν τόσον τὰς διανοίας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων; Καὶ τί θέλετε νὰ πράξω ἐγὼ ὁ πτωχὸς Ἕλληνας διδάσκαλος; Νὰ πιστεύσω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὠτα μου ἢ τὰς βεβαιώσεις τῶν καθηγητῶν καὶ λοιπῶν ἐπισημοτάτων καὶ πεντακοσιομεδίμων τῆς σοφίας φυλάκων; Ἀπορῶ καὶ ἐξίστα-

μαι. Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν καλύτερον, τί ἔπραξαν τὰ ταλαίπωρα τῶν σχολείων παιδάκια ;

Νομίζω, ὅτι δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ περιγράψω γραφικώτερον τὴν ἐντύπωσίν των, εἰμὴ λέγων, ὅτι τὰ κουφέτα τῆς κινίνης μετεβλήθησαν αἴφνης δι' αὐτὰ εἰς ἀληθινὰ κουφέτα γάμου.

Τὰ δύστηνα ὑποχρεοῦντο καθ' ἑκάστην νὰ τραγανίζωσιν διὰ τῶν ὀδόντων των καὶ νὰ λείχωσι διὰ τῆς γλώσσης των κουφέτα κινίνης, χωρὶς κἂν νὰ πάσχωσιν ἐξ ἐλωδῶν πυρετῶν. Ὅλοι οἱ μορφαζμοὶ των, οἱ ψυχικοὶ των σπασμοί, ἡ ἀπέχθειά των κατὰ τοῦ σχολείου, ὁ μαρασμὸς τῆς ζωτικότητός των εἶχαν αἰτίαν τὸ πιπίλισμα αὐτὸ τῆς πικρίας καὶ τῆς ἀηδίας. Ὅταν ἠγόρασαν τὰ νέα βιβλία, τὰ ἠτένισαν κατ' ἀρχάς μετὴν αὐτὴν δυσπιστίαν. Τὰ ἐνόμιζον διὰ κουφέτα κινίνης. Ἄλλ' αἴφνης τί χαρὰ καὶ ποῖος γλυκαζμὸς ! Αὐτὰ ἦσαν ἀληθινὰ κουφέτα γάμου ! Τὸ βιβλίον ἀνερινώσκετο, κατενοεῖτο, ἦτο ὠραῖον, τερπνόν, ἦτο ἐνδιαφέρον, ἦτο ἐλκυστικόν. Χαρὰ, φῶς, ἰλαρότης ! Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα : Ὅ,τι ἦτο φυσικὸν νὰ γίνῃ. Τὰ παιδιὰ κατεβρόχιζον τὰ κουφέτα, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, τὸ βιβλίον ὀλόκληρον. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὰ ἀλλὰ καὶ τὰ ἀδέλφια των ἐνίοτε καὶ οἱ γονεῖς των. Ὅ,τι παρείχετο πρὶν κατὰ δόσεις μικράς, ἐπιμόνως, μετ' ἀηδίαν, μετ' ῥαβδισμούς, μετ' ἀναγούλας, μετ' δάκρυα, κατετρώγετο τώρα πλέον κρυφίως. Πλήρης μεταβολή. Τὸν πρῶτον καιρὸν ἡ μεταβολὴ αὕτη μοῦ ἐδημιούργησε κάποιον κενόν. Ὡς νὰ ἔδερα κάποιον καὶ ἡ ῥάβδος μου νὰ ἐπιπτεν εἰς στερεὰν σάρκα καὶ αἴφνης νὰ ἤρχισεν αὕτη νὰ τύπτῃ τὸ κενόν. Μοῦ ὑπεξέφυγεν ὁ ἐπὶ τριακονταετίαν δερόμενος νεοελληνικὸς ἐγκέφαλος. Ἐχειραφετήθη διὰ μιᾶς. Προδιατεθειμένος εἰς τὸ σύνηθες μαρτύριον ἐμοῦ καὶ τῶν πνίδων, δὲν εἶχον ἀφορμὴν νὰ τὸ ἀσκῆσω. Ἐνόμισα, ὅτι κατέστην περιττός. Ἐνῶ πρὶν ἠδυνάμην ἀπρομελήτητος καὶ ἀπαράσκευτος νὰ ἀπασχολῶ ἐπ' ἀπειρον τοὺς μαθητὰς μετ' ὅπως λέγεται καλύτερον ἢ μύτη ; Κλίνε μου ἡ ὕσπληξ. Κλίνε